

Perspectieven voor de veemarkt in Doetinchem

Ir. J.J. de Vlieger

SIGN: L34-99.22
EX. NO A
MLV: 1999 220546

Mei 1999

Rapport 99.22

Landbouw-Economisch Instituut (LEI), Den Haag

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- ☐ toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- ☒ niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van toepassing. De Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) zijn gedeponneerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
1. Marktaanvoer tot 1999	7
1.1 Landelijk beeld	7
1.2 Verklarende factoren	8
1.3 Positie van de veemarkt in Doetinchem	9
2. Ontwikkeling marktaanvoer tot 2005	10
2.1 Drijvende factoren	10
2.2 Landelijk beeld	11
2.2.1 Veestapel	11
2.2.2 Veemarktaanvoer	14
2.3 Positie van de veemarkt in Doetinchem	15
3. Conclusies en slotbeschouwing	17
Literatuur	18
Bijlagen	
1. Scenario's met betrekking tot de ontwikkeling van de veestapel tot 2005	21
2. Factoren van invloed op de afzet, al of niet via de veemarkt	27
3. Veemarktaanvoeren in Nederland gecorrigeerd voor veterinaire maatregelen, schaal, herkenbaarheid en arbeidstijdverkorting	31
4. Veemarktaanvoeren in Doetinchem gecorrigeerd voor veterinaire maatregelen, schaal, herkenbaarheid en arbeidstijdverkorting	32

1. Marktaanvoer tot 1999

1.1 Landelijk beeld

De aanvoer op de Nederlandse veemarkten bestaat vrijwel geheel uit (slacht- en gebruiks)runderen, kalveren en schapen. De aanvoer van paarden is zeer klein, terwijl sinds 1993 vanuit veterinaire oogpunt geen varkens meer mogen worden aangevoerd. Verder is er een geringe aanvoer van geiten. De aanvoercijfers vertonen naast een dalende tendens van jaar tot jaar nogal wat schommelingen. In de periode 1988-1998 nam het aantal aangevoerde dieren met 30% af. De reeds voor deze periode ingezette daling heeft zich de laatste jaren versterkt voortgezet. De eerste maanden van 1999 laten een vertraging van de daling zien. Deze is een gevolg van de toename met 12% ten opzichte van vorig jaar van de aanvoer van schapen en lammeren. De daling bij runderen was met ruim 9% erg groot, terwijl ook de aanvoer van nuka's met bijna 7% gedaald is.

Tabel 1.1 Ontwikkeling van de aanvoer van runderen, kalveren en schapen op Nederlandse markten (x 1.000)

	Alle dieren	Volwassen runderen	Kalveren	Schapen
1988	2.131	616	669	686
1989	1.905	552	631	722
1990	2.153	525	597	917
1991	2.273	592	618	956
1992	2.099	560	641	854
1993	2.090	507	595	941
1994	1.879	451	575	808
1995	1.700	430	573	667
1996	1.827	425	559	812
1997	1.609	374	548	658
1998	1.488	330	529	604

Bron: GNV.

De vermindering heeft zich in de afgelopen jaren met name bij runderen en kalveren voorgedaan. Bij de volwassen runderen was de aanvoerdaling het grootst (46%), terwijl de aanvoer van nuchtere kalveren met slechts 21% afnam.

De aanvoer van schapen en lammeren vertoonde in de afgelopen jaren een zeer wisselend patroon, na een aanvankelijk sterke groei heeft de aanvoer zich tussen 1991 en 1996 op een relatief hoog niveau gehandhaafd. Na dat jaar is een forse daling van de aanvoer opgetreden, waardoor de aanvoer nu 12% onder die van 1988 ligt. Het aandeel van de schapen in de

jaarlijkse marktaanvoer is door deze ontwikkelingen toegenomen. In 1998 maakten schapen ruim 40% van het totaal aantal aangevoerde dieren uit, in 1988 ruim 30%. De veemarkt aanvoer loopt niet alleen in absolute zin terug (zie tabel 1.1), maar uit tabel 1.2 blijkt, dat ook het aandeel van de marktaanvoer in de totale veestapel afneemt. Alleen bij nuka's weet de vee-markt zijn aandeel redelijk te handhaven.

Tabel 1.2 Totale veemarktaanvoer in 1.000 stuks en in percentages van de aanwezige veestapel

Diersoort	Aantal dieren			In % van de veestapel		
	1980	1989	1998	1980	1989	1998
Runderen	794	594	330	15,2	12,4	9,6
Nuka's	693	589	529	29,4	30,8	32,8
Varkens a)	205	110	0	19,1	8,5	-
Schapen	782	722	658	91,1	51,4	47,2
Paarden	37	17	14	55,2	25,4	12,3

a) Op de markt werden voor 1993 alleen slachtzeugen, - beren en soms - biggen aangevoerd. Na 1993 bestaat uitsluitend in Utrecht nog gelegenheid tot het aanvoeren van slachtzeugen. Met de uitbraak van de varkenspest begin 1998 is ook deze markt gesloten.

Bron: CBS en GNV.

1.2 Verklarende factoren

De geschetste ontwikkelingen in de marktaanvoer hangen nauw samen een aantal externe omstandigheden. De belangrijkste daarvan zijn:

- het EU-markt- en prijsbeleid voor melk, stierenvlees en schapen. Om de productie te beperken is de melkproductie gequoteerd en is de garantieprijs voor stierenvlees verlaagd. Ook de ooipremies zijn na de introductie midden tachtiger jaren met name na 1992 verminderd. Doordat de melkgift per koe nog steeds toeneemt, resulteert de melkquotering in een daling van de melkveestapel en van het aantal binnenlandse nuka's. De maatregelen ten aanzien van de stierenvleesproductie en de schapenhouderij hebben de rentabiliteit van deze sectoren verminderd, waardoor de productie is gedaald. De huidige grote aanvoer van schapen en lammeren op de markten zou kunnen duiden op een verdere sterke vermindering van de schapenstapel;
- de schaalvergroting bij agrarische producenten, toeleveranciers en afnemende bedrijven, heeft geleid tot een grotere mate van directe afzet. Doordat men grotere aantallen dieren tegelijk gaat kopen of verkopen is men een interessantere partner voor slachterijen. Op melkveebedrijven leidt de schaalvergroting tot een planmatige vervanging van oude melkkoeien. Hierdoor is de directe afzet aan slachterijen beter mogelijk. Verder neemt het aantal runderen ten behoeve van natuurbeheer toe. Deze kudde zijn eigendom van publieke organen of grote private organisaties, die zeer waarschijnlijk grote aantallen dieren tegelijk verkopen en een voorkeur hebben voor directe afzet aan de slachterij;

- de groeiende behoefte aan herkenbaarheid van het product door de keten heen leidt eveneens tot meer directe afzet. In dit kader kan gedacht worden aan IKB-regelingen zoals die gelden voor runderen, kalveren en varkens. De daarbij afgesloten contracten, de vereiste controle op de herkomst en het terugvertalen van informatie over de slachtkwaliteit zullen resulteren in directere contacten voor met name slachtstieren en -vaarzen;
- de maatregelen in het kader van de mest- en milieuproblematiek (evenwichtsbemesting, vermindering ammoniak en CO₂ uitstoot) hebben de productiekosten doen toenemen. Hierdoor zijn de mogelijkheden voor een verdere expansie van de veehouderij verdwenen. Een vermindering van de veestapel, met name in de intensieve veehouderijsectoren, is zelfs waarschijnlijker.

Deze ontwikkelingen zijn verantwoordelijk voor de daling van de veemarktaanvoeren in het verleden. Daarnaast zijn ze in een LEI-studie uit 1990 verwerkt in een drietal scenario's met betrekking tot de marktaanvoer. De scenario's gaven voor de periode 1988 tot 2000 een vermindering van de veemarktaanvoer te zien met minimaal 14 en maximaal 31%. In de periode 1988 tot 1999 is de aanvoer met gemiddeld 3% per jaar gedaald. Na 1993 is de vermindering echter groter dan in de periode daarvoor. Op grond hiervan is te verwachten, dat in 2000 de aanvoer circa 35% lager zal zijn dan in 1988.

1.3 Positie van de veemarkt in Doetinchem

Het aanvoerpatroon van de veemarkt in Doetinchem vertoont een overeenkomstig beeld als hierboven is weergegeven voor de totale marktaanvoer. Ook in Doetinchem nam de aanvoer van runderen, kalveren en schapen in de periode 1988 tot 1999 af, namelijk met 40%. Deze vermindering deed zich met name voor in de jaren 1995 tot 1999. Het sterkst was de daling bij runderen; de aanvoer van schapen en lammeren nam aanvankelijk toe. Na 1993 begon ook de aanvoer daarvan sterk te dalen. Voor nuka's was de daling het kleinst.

Tabel 1.3 Procentuele verandering van de totale en van de Doetinchemse marktaanvoer van runderen, kalveren en schapen in de periode 1988-1998

	Nederland				Doetinchem			
	1988 - 1993	1993 - 1995	1995 - 1998	1988 - 1998	1988 - 1993	1993 - 1995	1995 - 1998	1988 - 1998
volwassen runderen	-15	-15	-23	-45	-20	-20	-38	-60
kalveren	-14	-4	-7	-26	-7	-10	-14	-28
schapen	+38	-30	-9	-12	+55	-34	-32	-30
Totaal	-2	-19	-12	-30	-4	-18	-25	-40

Bron: GNV.

Uit de aanvoeren blijkt, dat de markt in Doetinchem na 1995 in snel tempo terrein verliest. Het aandeel van Doetinchem in de totale aanvoer op de markt is gedaald van 8% in 1988 tot 6,8 % in 1998. Een reden kan zijn, dat het aandeel van de Achterhoek en de IJsselstreek in de Nederlandse rundveestapel ten gevolge van het accent op vleesvee sterker is gedaald dan in andere gebieden.

In de eerste maanden van dit jaar zijn volgens de overzichten van de GNV de marktaanvoeren in Doetinchem verder gedaald, namelijk met bijna 9%, ten opzichte van de eerste maanden van 1998. Deze daling deed zich met name voor bij slacht- en gebruiksrunderen. De aanvoer daarvan daalde met 20%. Ook de aanvoer voor nuchtere kalveren nam sterk af namelijk met 8%, terwijl de aanvoer van schapen en lammeren met bijna 6% toenam. Gezien het verschil in marktgeld tussen runderen en nuka's en schapen, is het effect op de inkomsten groter dan in de aanvoer.

2. Ontwikkeling marktaanvoer tot 2005

2.1 Drijvende krachten

De te verwachten aanvoer van vee op markten is in de eerste plaats afhankelijk van de ontwikkeling van de veestapel en vervolgens van de krachten die de keuze tussen rechtstreekse verkoop of verkoop via de veemarkt beïnvloeden. Belangrijk voor de omvang van de veestapel zijn de volgende aspecten:

- de algemeen economische ontwikkeling, deze is onder andere van invloed op de vraag;
- het gemeenschappelijke landbouwbeleid van de EU (productiequota, garantieprijs);
- het Nederlands beleid ten aanzien van milieu, natuur en landschap;
- de technologische ontwikkeling en de productiviteitsstijging die daarvan het gevolg is;

Ten aanzien van de krachten die de omvang van de stapel beïnvloeden zijn uiteenlopende ontwikkelingen denkbaar. Gekozen is voor het weergeven van het gebied waarbinnen zich de toekomstige omvang van de veestapel zal bewegen via het opstellen van een drietal scenario's. Met elkaar geven de scenario's een overzicht van de gevolgen van de in werkelijkheid mogelijke ontwikkelingen. Het opstellen van de scenario's voor veemarktaanvoeren gebeurt tegen de achtergrond van de algemeen economische ontwikkelingen en de marktontwikkelingen.

Gekozen is voor aansluiting bij de LEI- en IKC-studie *Voorbij het verleden*. Daarin zijn voortbouwend op de studie van het Centraal Plan Bureau *Nederland in drievoud*, drie mogelijke toekomstbeelden voor de Nederlandse agribusiness 1990-2015 uitgewerkt, te weten European Renaissance (ER), Global Shift (GS) en Balanced Growth (BG). In de scenario's zijn veronderstellingen over de algemene economische ontwikkeling (inclusief de vraagontwikkeling), het door de overheid gevoerde economische, sociale en handelsbeleid, evenals over het gevoerde beleid met betrekking tot landbouw, milieu en technologie opgenomen (zie bijlage 1). Gegeven deze veronderstellingen worden uitspraken gedaan over de omvang van de agrarische productie en de veestapel. In het bijzonder zal gebruik worden gemaakt van de resultaten van bovengenoemde studie voor het jaar 2005. Ook zal de vraag aan de orde komen of de in 1997 genomen besluiten ten aanzien van mest en bemesting, evenals de recent gepubliceerde voornemens ten aanzien van het landbouwbeleid de aanpassing van een of meer scenario's nodig maakt. Verder zal het effect worden geschat van een aantal ontwikkelingen die met name van invloed zijn op het percentage dieren dat via de veemarkten zal worden afgezet. De drijvende krachten hierbij zijn:

- de schaalvergroting bij agrarische producenten en slachterijen;
- de herkenbaarheid van het product in de keten;
- de algemene verkorting van de arbeidstijd;
- ziektepreventie.

In bijlage 2 zijn deze drijvende krachten verder beschreven. Vergeleken met de LEI-DLO-studie uit 1989 naar het 'perspectief voor de veemarkten' wordt nu geen rekening meer gehouden met de internationalisering van de veehandel en het EU-beleid ten aanzien van vee-transport. De invloed van deze factoren is gezien recente ervaringen gering.

2.2 Landelijk beeld

2.2.1 Veestapel

EU-markt- en prijsbeleid

In tabel 2.1 worden de resultaten gegeven van de scenario's met betrekking tot de omvang van de veestapel.

Tabel 2.1 Omvang van de veestapel in 2005 bij de verschillende scenario's (x 1 miljoen stuks)

	1994	1998	2005		
			GS	ER	BG
Melkvee	1,7	1,61	1,28	1,57	1,6
Jongvee	1,5	1,44	0,95	1,37	1,2
Vleeskalveren	0,7	0,71	0,5	0,28	0,5
Vleesvee en zoogkoeien	0,8	0,51	0,48	0,88	0,5
Schapen en geiten	1,8	1,53	1,0	1,55	0,8

De omvang van de melkveestapel wordt vooral bepaald door het al dan niet handhaven van het melkquotum en de omvang daarvan. In ER is dit het niveau van 1990. In GS worden de quota aangescherpt en in BG verdwijnen ze als gevolg van de liberalisering van de wereldmarkt. Door verbeterd management en genetische vooruitgang stijgt de productie per koe met 1,5 tot 1,6% per jaar in het ER en het BG scenario, in GS is dit 1,2%.

Gezien de ontwikkeling van de stapel, het voorstel tot handhaving van het quotasysteem tot tenminste 2006 (zij het dat het quotum vanaf 2003 in drie stappen met 1,5% zal toenemen) en de productiviteitsstijging zal de melkveestapel vanaf 1998 tot 2005 nog met bijna 10% dalen tot circa 1,45 miljoen stuks. Daarbij is ook rekening gehouden met de verlaging van de interventieprijs in drie gelijke stappen met in totaal 15% vanaf 2005. Deze prijsverlaging wordt maar ten dele gecompenseerd door inkomenssteun, zodat de rentabiliteit van de sector verder onder druk komt te staan. De omvang van de jongveestapel hangt nauw samen met de melkveestapel. In alle scenario's geldt, dat als gevolg van een lager vervangingspercentage en vanwege de milieudruk de jongveebezetting per melkkoe afneemt. Bij vleeskalveren gaat het om een relatief gespecialiseerde sector. Inpassen in de normale bedrijfsvoering van andere sectoren is niet zo eenvoudig. Substitutie van productiecapaciteit met andere sectoren zal daar-

om niet snel plaatsvinden. De ontwikkeling in de sector zal vrij gelijkmatig verlopen. Wel heeft de sector problemen om voldoende nuchtere kalveren te krijgen. Door de afname van de melkveestapel worden er steeds minder kalveren geboren, terwijl de import van kalveren onvoldoende perspectief biedt. Daar komt bij, dat door de recente besluiten in het kader van de Agenda 2000 van de EU, de rentabiliteit voor vleeskalveren onder druk zal komen te staan. Dit zal in 2005 waarschijnlijk resulteren in een vermindering van de stapel met 5 tot 10%.

De rentabiliteit van vleesvee heeft tot nu toe voortdurend onder druk staan, doordat de consumptieve vraag naar rundvlees stagneert en doordat in Nederland op de melkveebedrijven de ruimte voor vleesvee vanuit milieuoogpunt beperkt is terwijl de vooruitzichten voor de traditionele stierenhouderij gering zijn. Bovendien ontvangen in de EU Ierland en Frankrijk in het kader van Mac Sharry-regelingen forse premies in het kader van stierenpremie, extensive-ringpremie, seizoenpremie en zoogkoeienpremie. In Nederland komen veel minder dieren voor premie in aanmerking doordat de veebezetting vaak hoger is dan de voor premietoekenning toegestane maximale veebezetting van 2 GVE per ha. De Nederlandse rundveehouders zijn daardoor vooral op marktprijzen aangewezen, die bij de huidige overschotten veel lager zijn dan in 1990. De interventieprijs is reeds gedaald met 15% en zal in het kader van de recente prijsvoorstellen nog eens met 20% worden verlaagd.

Het vangnetniveau van interventie wordt daarbij verder verlaagd van 2.085 euro per ton naar 1.560 euro per ton. De effecten hiervan voor de rentabiliteit zullen worden opgevangen door het verhogen van de bestaande dierpremies en het introduceren van een slachtpremie. Het netto resultaat van deze maatregelen is een lichte verbetering van de rentabiliteit van deze sector, waardoor deze niet verder zal wegzakken. In het ER-scenario bestaat het vleesvee voor een aanzienlijk deel uit zoog- en weidekoeien en in BG vrijwel uitsluitend uit zoog- en weidekoeien met name ten behoeve van natuurbeheer. Onder het GS-scenario wordt rundvlees met hoge subsidies afgezet op de wereldmarkt. De productie breidt zich dan ook uit. Hierbij spelen ook de verhoogde beschikbaarheid van ruwvoer en het ontbreken van sancties bij het overschrijden van de milieunorm een rol.

De voor vleesvee geschetste ontwikkelingen in de drie scenario's gelden in grote lijnen ook voor de productie van schapen en lammeren. Zeker omdat in de recente besluiten over Agenda 2000 geen wijziging van het markt- en prijsbeleid voor schapen is voorzien. Voor beide groepen dieren moet gezien de ontwikkelingen en de geplande maatregelen worden verwacht, dat de omvang van de stapel in 2005 ongeveer die van het BG- of GS-scenario zal zijn.

Mestbeleid

Het mest- en bemestingsbeleid heeft ook invloed op de omvang van de veestapel. Om deze reden wordt hieronder ingegaan op de vraag in hoeverre met het oog hierop de uitkomsten van de gekozen scenario's moeten worden aangepast. Opgenomen in het standaardpakket van milieumaatregelen waarmee in de scenario's rekening is gehouden, is het streven naar evenwichtsbemesting met de volgende verliesnormen: P 5 kg per hectare, N 90 kg per hectare voor bouwland en 200 voor grasland. De enkele jaren geleden vastgestelde normen van 25 kg P, 200 kg N per hectare grasland en 110 kg N per hectare bouwland voor 2005 zitten daarboven. De aanvoernorm voor het gewas is bepaald op maximaal 80 kg P in 2005. Voor N zijn

nog geen aanvoernormen vastgesteld.

In het standaardpakket is uitgegaan van de volgende aanvoernormen voor het jaar 2000: 60 kg P per hectare bouwland, 65 voor maïsland and 80 voor grasland en verder 150-250 kg N voor grasland op hoge zandgronden, 210-350 kg N voor grasland op overige zandgronden, 300 kg voor grasland op klei en veen, 100 kg N voor overige gewassen op klei en veen en 50-100 kg voor bouwland en maïs op zandgronden.

De nu afgesproken maatregelen zijn minder stringent, dan die waarmee in de scenario's al rekening is gehouden. Geconcludeerd kan dus worden, dat de in de scenario's opgenomen normen en de wijze waarop ze worden uitgevoerd de grenzen aangeven, waarbinnen de effecten van het nu vastgestelde beleid waarschijnlijk zullen vallen. Dit betekent, dat hiervoor geen extra aanpassingen nodig zijn.

Daar komt bij, dat naar verwachting tot 2002 door de voorgestelde afroaming van de mestproductierechten met 25 en zelfs 50% bij overname en voortzetting door niet familieleden op dezelfde plaats, deze rechten met circa 7 miljoen kg fosfaat zullen afnemen. Uit de praktijk van de laatste jaren en proeven is gebleken dat een aanzienlijke vermindering van de mineralenverliezen mogelijk is zonder de veestapel in te krimpen. Voor zover er sprake is van inkrimping van de veestapels richt deze zich vooral op de dieren (varkens, pluimvee) die niet via veemarkten worden verhandeld.

2.2.2 Veemarktaanvoer

De in de scenario's gemaakte veronderstellingen met betrekking tot de ontwikkeling van de veestapels en ten aanzien van de keuze het vee al dan niet via de markt af te zetten resulteren in de volgende marktaanvoeren. In eerste instantie (tabel 2.2) wordt de aanvoer gegeven op basis van de te verwachten omvang van de veestapel in de drie scenario's. Daarbij is er van uitgegaan, dat het kengetal (marktaanvoer/omvang veestapel) gelijk blijft aan dat uit 1998.

Tabel 2.2 *Veemarktaanvoer op basis van de ontwikkeling van de veestapel volgens de gekozen scenario's (x 1.000 stuks) a)*

	1998		2005		
	Aanvoer	Stapel (%)	GS	ER	BG
Runderen b)	349	9,6	277	340	347
Nuchtere kalveren	510	32,8	405	497	507
Schapen en lammeren, geiten	616	47,2	403	624	322
Totaal	1.488		1.085	1.451	1.176

a) Uitgegaan is van een procentueel ten opzichte van de stapel gelijkblijvende aanvoer; b) Inclusief gebruiksvee, vette vlees- en graskalveren.

Op grond van uitsluitend de ontwikkeling van de veestapel moet tot 2005 een verdere vermindering van de aanvoer worden verwacht van tenminste 2 tot ruim 20%. Gezien de in paragraaf 2.2.1 gemaakte opmerkingen over ontwikkelingen van de stapel en het EU-beleid moet ernstig rekening worden gehouden met een vermindering van tenminste 15%.

Tabel 2.3 Veemarktaanvoeren gecorrigeerd voor veterinaire maatregelen, schaal, herkenbaarheid en arbeidstijdverkortung (x 1.000 stuks)

		2005		
		GS	ER	BG
Totaal aanvoer, met aanvoer gebruiksvee		941	1.262	1.014
waarvan	runderen	232	285	291
	nuka's	346	425	433
	schapen	363	562	290
Totaal aanvoer, geen gebruiksvee op markt		887	1.204	945
waarvan	runderen	178	217	222
	nuka's	346	425	433
	schapen	363	562	290

Bij de bepaling van dit effect is er vanuit gegaan, dat 25% van de rundvee aanvoer uit gebruiksvee bestaat en dat 10% fokvee is. Deze dieren zullen helemaal van de markt verdwijnen. Vervolgens wordt rekening gehouden met de invloed van de effecten van ziektepreventie, schaalvergroting, herkenbaarheid en arbeidstijd om te komen tot een definitieve schatting van de veemarktaanvoeren in 2005 (tabel 2.3 en bijlage 3).

De veemarktaanvoer van runderen en schapen bedroeg in 1998 1.488.000 stuks. Volgens de scenario's moet rekening worden gehouden met een daling van 15 tot circa 40% in de periode 1998 tot 2005. Dit is nogal wat meer dan in de studie uit 1990 werd verwacht. De dalingspercentages tot 2000 bedroegen toen 15 tot 31. Het verschil zit hem voor een flink deel in de te verwachten sterkere daling van de veestapel, de sinds 1989 verder gedaalde verhouding tussen de omvang van de veestapel en de aanvoer op markten en in het te verwachten verdwijnen van het gebruiksvee van de markt. Gezien het vrijwel zeker te verwachten verdwijnen van gebruiksvee van de markten zal het afnamepercentage ruim 30 bedragen. Dit levert de volgende landelijke marktaanvoer op: circa 250.000 runderen, 395.000 kalveren en 415.000 schapen. In totaal 1.060.000 dieren.

2.3 Positie van de veemarkt in Doetinchem

Een nog te beantwoorden vraag is of de tot nu toe geschetste ontwikkelingen ook gelden voor de veemarkt in Doetinchem en zo nee, waarom niet. In deze paragraaf wordt daarom ingegaan

op de specifieke omstandigheden van de veemarkt in Doetinchem wat betreft aangevoerde diersoorten en de ontwikkelingen in het aanvoergebied. Hierbij is gebruik gemaakt van gegevens over de veemarktaanvoeren in Doetinchem en van gegevens over de ontwikkeling van de veestapel in de kern van het aanvoergebied. Als kern van het aanvoergebied van de veemarkt in Doetinchem is gekozen voor de Achterhoek en de IJsselstreek. Daarnaast worden ook wel dieren aangevoerd van de Veluwe en uit Twente. In het kerngebied kwam in 1998 8,9% van alle melk- en kalfkoeien voor, 6,7% van de vleesrunderen en 3,7% van de schapen en geiten. Het aandeel van het gebied in de melkveestapel is sinds 1990 met 0,1% gestegen.

Toch heeft dit niet geresulteerd in een groter aandeel van Doetinchem in de marktaanvoer van nuka's. Het geringere aandeel van Doetinchem in de aanvoer van vleesvee is in hoofdzaak terug te voeren op de naar verhouding sterke vermindering van het aantal gehouden stuks vleesvee in het kerngebied. Opmerkelijk is verder dat ook het grotere aandeel van het aanvoergebied in de schapenstapel niet geresulteerd heeft in een verbetering van het marktaandeel voor de markt in Doetinchem. De conclusie is dan ook, dat de concurrentiepositie van de Doetinchemse veemarkt in de afgelopen jaren is verslechterd.

Voor de toekomst kan verwacht worden, dat het kerngebied van de aanvoer zijn aandeel in de landelijke melkveestapel (8,9%) zal kunnen behouden maar dat bij vleesvee en schapen het aandeel iets zal dalen tot respectievelijk 6,5 en 3,5%. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de grondonttrekking in het kader van de Ecologische hoofdstructuur en de extensivering van het grondgebruik. Een tweede factor die van invloed is op de toekomstige aanvoer, is dat op de markt in Doetinchem naar verhouding iets meer gebruiksrunderen (26,5%) worden verhandeld dan gemiddeld (25%). Een laatste factor ten slotte is, dat in Doetinchem naar verhouding veel slachtstieren, -ossen en -vaarzen op de markt worden aangevoerd. Het effect van de schaalvergroting zal daardoor in Doetinchem groter zijn dan voor Nederland als totaal (-12% in plaats van - 10% vanaf 1998). Als rekening wordt gehouden met deze verschillen tussen Doetinchem en het landelijk beeld, dan kan voor de aanvoer op de veemarkt Doetinchem het in tabel 2.4 en 2.5 weergegeven beeld worden gegeven.

Tabel 2.4 Veemarktaanvoer in Doetinchem op basis van de ontwikkeling van de veestapel a) volgens de gekozen scenario's

	1998		2005 (x 1.000 stuks)		
	aanvoer	aandeel (%) marktaanvoer	GS	ER	BG
Runderen b)	26.700	7,7	21	26	27
Nuchtere kalveren	58.500	11,5	46	57	58
Schapen en lammeren, geiten	16.300	2,7	11	17	9
Totaal	101.500		78	100	94

a) Rekening is gehouden met het effect van de hierboven aangegeven veranderingen van het aandeel van Achterhoek en IJsselstreek in de landelijke veestapel. Verder is het marktaandeel van Doetinchem in de totale marktaanvoer gelijk gehouden aan dat voor 1998; b) Inclusief gebruiksvlee, vette, vlees- en graskalveren.

Op grond van de verwachte ontwikkeling van de stapel in IJsselstreek en Achterhoek kan bij handhaving van het marktaandeel van Doetinchem in de totale marktaanvoer worden verwacht, dat de verandering in de aanvoer op de markt in Doetinchem zal liggen tussen de 0 en de - 22%. Gegeven het verlies aan marktaandeel van Doetinchem in de afgelopen jaren en het feit, dat het de actuele ontwikkelingen tot nu toe het midden houden tussen het BG- en het GS-scenario, moet rekening worden gehouden met een vermindering van ongeveer 15% op grond van uitsluitend de ontwikkeling van de veestapel.

In tabel 2.5 wordt het effect weergegeven van achtereenvolgens het verdwijnen van het gebruiksvee van de veemarkt, de schaalvergroting, de invoering van IKB-regelingen en arbeidstijdverkortingen. Daaruit blijkt, dat hierdoor de vermindering van de aanvoer zal liggen tussen de 20 en de 40%. Gaan we uit van het meest waarschijnlijke midden tussen de scenario's BG en GS, dan resulteert een vermindering van de aanvoer tot 2005 met 34%. Daarbij zou het aandeel van de Doetinchemse veemarkt in de totale aanvoer ongeveer gelijk blijven.

In deze berekeningen is geen rekening gehouden met de aangekondigde verdere aanscherping van het dier gezondheidsbeleid bij de verzameling van nuchtere kalveren en ten aanzien van veemarkten (een verzamelslag voor exportdieren, identificatie en registratie). De investeringen in scanningapparatuur verhogen wel de kosten voor de handel via markten. Evenmin is het mogelijke effect voor de exploitatie van de veemarkt bekeken van maatregelen op het gebied van dierwelzijn, die het noodzakelijk kunnen maken ook de rundveemarkt te overdekken. De gemaakte schattingen zijn zodoende nog aan de optimistische kant.

Tabel 2.5 Veemarktaanvoeren in Doetinchem gecorrigeerd voor veterinaire maatregelen, schaal, herkenbaarheid en arbeidstijdverkorting (x 1.000 stuks)

		2005		
		GS	ER	BG
Totaal		60	80	72
waarvan	runderen	12	16	17
	nuka's	38	48	47
	schapen	16	16	8

Bij de bepaling van dit effect is ervan uitgegaan, dat 26,5% van de rundvee aanvoer uit gebruiksvee bestaat. Deze dieren zullen helemaal van de markt verdwijnen. De correcties voor schaalvergroting, arbeidstijdverkorting en IKB zijn dan ook berekend als percentage van de totale runder en nuka aanvoer exclusief het gebruiksvee.

3. Conclusies en slotbeschouwing

Op grond van de ontwikkeling van veestapel en het vastgestelde beleid met betrekking tot ziektebestrijding, ontwikkelingen die zeker zijn en waarvan de effecten met een behoorlijke mate van betrouwbaarheid kunnen worden vastgesteld, zal de aanvoer in Doetinchem in 2005 ten opzichte van 1998 met circa 22% afnemen. Daarbij zal het gebruiksvee van de markt verdwijnen. Houden we ook rekening met factoren als schaalvergroting, IKB-regelingen en arbeidstijdverkorting, ontwikkelingen waarvan de invloed minder zeker is, dan is een vermindering van de aanvoer tot 2005 met circa 34% het meest waarschijnlijk.

De aanvoer op de veemarkt zal in 2005 nog meer dan nu al het geval is bestaan uit nuka's en schapen. Het aandeel van de runderen zal dalen van nu ruim 26 tot dan even 23%. Gegeven de huidige veemarkttarieven betekent deze verschuiving een grotere daling in inkomsten dan in stuks vee. In de prognoses is nog geen rekening gehouden met de effecten van een wat verslechterde concurrentiepositie van de veemarkt in het algemeen door de hogere kosten voor scanning, een overkapping van de rundveemarkt vanuit het oogpunt van dierwelzijn en het toestaan van slechts 1 verzamelslag voor te exporteren dieren. Ook is geen rekening gehouden met een verdere verslechtering van de concurrentiepositie van de veemarkt in Doetinchem. De geringere aanvoer op de markt zal resulteren in geringere mogelijkheden voor kopers en verkopers om er voldoende aantallen dieren van de gewenste kwaliteit te vinden. Dit zal leiden tot het mijden van de Doetinchemse markt. Hierdoor zal de aanvoer verder dalen en zich steeds meer beperken tot de meest gangbare kwaliteiten.

Sluiting van de Doetinchemse veemarkt zal ertoe leiden, dat een deel van de huidige aanvoer naar omringende markten (Zwolle, Utrecht en Den Bosch) zal gaan. Van de nuka's zal naar verwachting een groter deel naar verzamelcentra gaan. Ook de rechtstreekse verkopen zullen toenemen, met name in het meest Oostelijke deel van het aanvoergebied. Deze aanbieders worden immers het sterkst geconfronteerd met een stijging van de transportkosten naar veemarkten.

Literatuur

Borgstein, M.H. en J.J. Verduyn, *Perspectieven voor veemarkten*. Mededeling 435. LEI-DLO, Den Haag, 1990.

Borgstein, M.H. en J.J. Verduyn, *Perspectieven voor de veehandel*. Mededeling 441. LEI-DLO, Den Haag, 1991.

Groot, N. de et al., *Voorbij het verleden*. Onderzoeksverslag 127. LEI-DLO, Den Haag, 1994.

Jager, J., 'Voorstellen Fischler vooral nadelig voor melkveehouders'. In: *Agromonitor*. LEI-DLO, Den Haag, augustus 1997.

CBS/LEI-DLO, *Land- en tuinbouwcijfers*. Voorburg/Den Haag, diverse jaargangen.

Groep Nederlandse Veemarkten (GNV), *Veemarktaanvoeren*. Zwolle, diverse jaargangen.

Vlieger J.J. de, *Veemarkten, perspectieven tot 2005*. Interne Nota. LEI-DLO, Den Haag, 1995.

Vlieger J.J. de en C.J.M. Wijnen, *Ontwikkelingen in de vee en vleessector tot 2001*. Interne Nota 465. LEI-DLO, Den Haag, 1996.

Vlieger J.J. de en C.J.M. Wijnen, *Vooruitzichten voor de marktaanvoer te Groningen*. LEI-DLO, Den Haag, 1997.

Bijlage 1 De scenario's met betrekking tot de ontwikkeling van de veestapel tot 2005

A. European Renaissance (ER)

Overheidscoördinatie is de groeibepalende factor omdat op die wijze verstoringen en onevenwichtigheden in de economie worden gestabiliseerd. Op macroniveau wordt ervan uitgegaan, dat het marktmechanisme niet tot evenwicht leidt. De overheid heeft daarom een centrale rol met betrekking tot monetair en budgettair beleid, regelgeving voor de arbeidsmarkt en voor de markten van goederen en diensten en bij de subsidiëring van R&D en onderwijs.

In dit scenario wordt in West-Europa de eenwording van de Europese markt een feit en komt de EMU nog voor 2000 tot stand. Geleidelijk worden Centraal Europa en EVA-landen geïntegreerd. De afzetmogelijkheden voor West-Europa in die landen is vanwege de tekortschietende koopkracht voor onze producten met veel toegevoegde waarde, gering. De stijging van de eigen productie benutten de Centraal en Oost-Europese landen voor zowel de eigen consumptie als voor de export. Dit laatste betreft vooral bulk producten. Europa maakt een gunstige economische ontwikkeling door. Grensoverschrijdende problemen op het gebied van milieu, energie en samenwerking met Oost-Europa worden op EG-niveau aan gepakt.

Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB)

De Mac Sharry-hervorming wordt uitgevoerd. Dit betekent dat om de productie in de hand te houden de prijsgaranties worden verlaagd en een aantal specifieke maatregelen worden getroffen. Het inkomensverlies voor de boeren wordt opgevangen door productspecifieke toeslagen. Voor de vee- en vleessector betekent dit, dat door de sterk verlaagde graanprijzen de krachtvoerkosten zullen dalen. Verder zal de garantieprijs voor boter met 5% en die voor rundvlees met 15% dalen. Veehouders kunnen diertoeslagen krijgen voor zoogkoeien en stieren tot een aantal dieren dat overeenkomt met 2 grootvee eenheden per hectare voederareaal. Ook melkkoeien en premiegerechtigde ooien tellen bij deze berekening mee.

Deze veedichtheidsnorm geldt niet voor boeren die voor ten hoogste 15 gve premie aanvragen. Per bedrijf kan verder maar voor maximaal 90 stieren premie worden aangevraagd (90 ecu per dier op leeftijd van 10 tot 22 maanden). Voor zoogkoeien is de premie 120 ecu per dier. Omdat extensieve rundveebedrijven (veedichtheid maximaal 1,4) het minst van de verlaagde graanprijzen profiteren krijgen ze een extra toeslag van 30 ecu per dier. Als de totale premieaanvragen uit de regio de maximaal mogelijke aanvragen behorend bij een referentiejaar uit de periode 1990-1992 te boven gaan, wordt de premietoerekening proportioneel gekort. Het aantal ooien waarvoor maximaal premie kan worden verkregen wordt gelijk gesteld aan de feitelijk aanwezige ooistapel in een referentiejaar uit de periode 1989-1991. Bovendien kan voor maximaal 500 ooien (in probleemgebieden maximaal 1.000) de volle premie worden gekregen; voor eventuele overige ooien wordt de helft van de premie toegekend.

Milieu, natuur en landschap

In dit scenario coördineert de EU het beleid op dit gebied. De in de loop van de jaren negentig geformuleerde doelstellingen met als grondbeginsel duurzaamheid, bepalen het te nemen pakket maatregelen. Dit noemen we het standaardpakket (zie hieronder). Hoewel Nederland bij de invoering van maatregelen voorop loopt, betekent dit alleen op korte termijn een concurrentienadeel.

Voor de continentale aanpak van natuur- en landschap wordt een Europese Ecologische Hoofdstructuur (EEHS) ontwikkeld. Daarbij wordt gemikt op het zoveel mogelijk scheiden van de functies agrarische productie, natuur, landschap en dergelijke. Dit betekent dat tot 2015 140.000 ha grond aan de landbouw wordt onttrokken, namelijk 80.000 reservaatgebieden, 50.000 natuurontwikkelingsgebieden en 10.000 bosontwikkelingsgebieden. Verder komt er 100.000 ha beheersgebied. In deze laatste gebieden zijn landbouw en natuur wel verweven. Gemiddeld wordt in dit scenario hiervoor en voor woningen, bedrijven en wegen 0,5% grond per jaar aan de landbouw onttrokken.

Standaardpakket milieumaatregelen

Nutriënten

- afschaffen mestproductierechten per 1-1-97
- evenwichtsbemesting (aanvoer = afvoer + onvermijdelijke verliezen). Onvermijdbaar verlies maximaal 5 kg P per jaar per ha;
- overschotheffing: f 35,- per kg P_2O_5 en f 2,- per kg N;
- voorschriften uit lozingsbesluit bedekte teelten worden ingevoerd.

Verzuring

- doelvoorschriften en heffing NH_3 -emissie; grondgebonden veehouderij, akker- en tuinbouw max. 30 kg NH_3 per ha. Overschrijdingsheffing f 35,- per kg;
- voor intensieve veehouderij gelden NH_3 emissie-maxima per dierplaats uit AMvB huisvesting (geldt vanaf 2005 voor alle bedrijven).

Energie en CO_2

- meerjarenafpraak overheid bedrijfsleven: instrumenten zijn onder andere subsidie voor warmte/krachtkoppeling en inspanningen ten aanzien van voorlichting, onderwijs en onderzoek;
- kosten van Meerjarenafpraak (MJA) gefinancierd via heffing op gasprijs grootverbruiker van 0,7 cent per m^3 ;
- stijging energieprijzen tot 2005 met ongeveer 2% per jaar;
- stijging gasprijzen met 2,8 % per jaar.

Gewasbeschermingsmiddelen

- bestuursovereenkomst MJP-G van overheid en bedrijfsleven; afspraken over vermindering gebruik, afhankelijkheid en emissie van bestrijdingsmiddelen;
- regulering grondontsmetting;
- AMvB openteelt en bedekteteelt van toepassing;
- nultoleranties zoveel mogelijk vervangen door specifieke tolerantieniveaus.

Technologie

Het tempo van de technologische ontwikkeling is vergelijkbaar met dat uit het verleden. Doordat de maatschappelijke acceptatie achterblijft bij de technische mogelijkheden wordt de moderne biotechnologie maar spaarzaam toegepast. Men richt zich vooral op schaalvergroting in plaats van geheel nieuwe technieken. Hierdoor komt de industriële mestverwerking onvoldoende van de grond, terwijl er veel aandacht is voor het verbeteren van de verteerbaarheid door het toevoegen van enzymen. Dit laatste resulteert in een vermindering van de P-excretie met 20% bij melkvee en van 33-50% in de intensieve veehouderij. Door beter management en genetische vooruitgang stijgt de melkproductie per koe met 1,5 tot 1,6% per jaar. In de intensieve veehouderij bedraagt de productiviteitsstijging circa 0,9% per jaar.

Arbeid

De verschuiving van overheidstaken naar Brussel heeft geleid tot een heroriëntatie van de rol van de overheid. Hierdoor is het arbeidsbeleid omgevormd en gericht op het aan werk helpen van laaggeschoolden. Door versobering van uitkeringen en versterking van financiële prikkels is het aanbod van seizoen- en laaggeschoolde arbeid gestegen. Ook de wig tussen bruto en netto lonen is meer in lijn met het Europees gemiddelde gebracht. Vooral de tuinbouw kan hierdoor beter concurreren.

B. Global Shift (GS)

Het vrije marktperspectief, waarop dit scenario is gebaseerd, gaat ervan uit, dat ondernemers en hun visies een cruciale rol spelen in het proces van economische ontwikkeling. Zij zijn de bron van nieuwe technologische ontwikkelingen, waarbij de onderlinge concurrentie bepaalt welke ideeën uiteindelijk succesvol zijn. De taak van de overheid ontbreekt vrijwel geheel en is in maximale omvang beperkt tot de zorg voor collectieve goederen (defensie, infrastructuur) en het corrigeren van het marktmechanisme ten aanzien van ongewenste externe effecten.

Op wereldniveau is er een zeer dynamische technologische ontwikkeling, waarbij vooral de VS, Japan en de opkomende Dynamische Aziatische Economieën garen spinnen. Europa is niet opgewassen tegen de vernieuwende en concurrerende krachten uit de andere gebieden en kiest voor een protectionistisch handelsbeleid. Dit leidt tot verdeeldheid in de EU en tot stagnatie van het integratieproces (bijvoorbeeld geen EMU en geen toetreding van Oost-Europese landen). De ontwikkelingen in de EU hebben een negatieve invloed op die in Oost-Europa en Afrika, resulterend in een grote stroom immigranten uit deze landen, waardoor de politieke en sociale spanningen verder oplopen. De stagnatie duurt tot 2005, dan worden pas

de noodzakelijke hervormingen doorgevoerd. Het gevoerde landbouwbeleid volgt in eerste instantie de oorspronkelijke Mac Sharry hervormingen, maar loopt vast omdat de budgettaire lasten niet kunnen worden opgebracht. Dit leidt tot paniekvoetbal. Zo wordt in het jaar 2000 het melkquotum met 10% extra verlaagd. Tevens wordt besloten tot rebalancing, waarbij de heffing op graanvervangers de relatieve omvang van de heffing op voedergranen volgt, zodat het prijsverschil tussen granen en graanvervangers verdwijnt.

In 1996 wordt een Buitengewone Voedsel Belasting (BVB) van 6% ingevoerd om de kosten van het landbouwbeleid te dekken. De BVB wordt aan de boeren uitbetaald via prijs-toeslagen voor een vast productiequotum. Na 2000 nemen de gevolgen van het beleid desastreuze vormen aan, er volgt dan een aanpassing in de richting van het vrije marktperspectief. De verstarring bij de landbouw is echter dermate groot, dat daadwerkelijke hervormingen tot 2015 uitblijven.

Milieumaatregelen

In dit scenario gaat het om een nationaal beleid. Internationale coördinatie komt immers niet van de grond. Nederland streeft ernaar het in het standaardpakket beschreven milieubeleid uit te voeren, maar de bereidheid de regels na te leven en het draagvlak ervoor is beperkt. Daarom wordt via aanvullende maatregelen getracht de doelstellingen toch te halen. Dit aangepaste pakket is hieronder weergegeven. De grondonttrekking is geringer dan in ER, namelijk 0,3%. Door de financiële problemen van de overheid wordt tot 2015 maar 80.000 grond onttrokken voor natuurontwikkelingsgebied (40.000), bos (5.000) en reservaatgebied (35.000).

Nutriënten

- standaardpakket met:
- handhaving mestproductierechten;
- verplaatsing mestproductierechten alleen van overschot- naar tekortgebieden met een korting van 25%.

Verzuring

- emissiearme stallen (zowel voor intensieve als grondgebonden veehouderij) verplicht;
- mestopslag, afdekken mestopslag en emissie arme toepassingen blijven verplicht.

Energie

- standaardpakket;
- Stijging gasprijs met circa 2,9% per jaar.

Gewasbescherming

- standaardpakket.

Technologie

De bovengrenzen aan de productienormvang in de veehouderij en de akkerbouw doen de stimulans tot schaalvergroting wegvallen. Bovendien blijft door de geringe werkgelegenheid buiten de landbouw de aanwezige arbeid zo lang mogelijk in de landbouw. De geringe financiële mogelijkheden van de overheid zorgen voor een geringe aandacht voor onderzoek en ontwikkeling van nieuwe technieken. Hierdoor worden relatief weinig arbeidsbesparende en schaalvergrotenende technieken ontwikkelt en toegepast. Dit uit zich in een minder snel stijgende productiviteit dan in ER. De gemiddelde productiviteitsstijging per koe bedraagt circa 1,2% per jaar, terwijl die in de intensieve veehouderij, waarin de nadruk vooral op verlaging van de kostprijs ligt, met 0,8% nauwelijks afwijkt van die onder ER (circa 0,9% per jaar).

Arbeid

Tot 2000 blijft het bestaande arbeidsmarktbeleid in tact. Dan volgt een grote aanpassing om de stijgende werkloosheid en de immigratie uit Oost-Europa en Afrika het hoofd te kunnen bieden. De lonen worden verlaagd, het sociale zekerheidsstelsel ingekrompen en de wig tussen bruto en netto lonen verkleind. Dit roept zowel extra vraag als extra aanbod op, waardoor de vervulling van seizoenarbeid nauwelijks problemen oplevert. Wel neemt de kloof tussen hoge en lage inkomensgroepen toe.

C. Balanced Growth (BG)

In dit scenario wordt een evenwicht bereikt tussen het coördinatieperspectief van ER, het vrije markt perspectief van GS en het evenwichtsperspectief. Dit laatste gaat uit van een perfect functionerend marktmechanisme en een overheid die zich beperkt tot het leveren van collectieve goederen en het corrigeren van het marktmechanisme voor onbenutte of ongewenste externe effecten. In deze visie wordt R&D slechts gesubsidieerd voor zover de baten ten goede komen van derden en is voor sociale verzekeringen geen plaats. De individuen worden geacht hier zelf voor te kunnen zorgen.

In dit scenario kennen we een krachtige multipolaire economische groei, waarbij tevens belangrijke vorderingen worden gemaakt op de weg naar een ecologisch duurzame ontwikkeling. De economische ontwikkeling vraagt niet meer energie. Bovendien is het beleid gericht op het tegengaan van ontbossing en op herbebossing. Hierdoor is de emissie van CO₂ in 2015 25% lager dan in 1990.

Op mondiaal niveau wordt er samengewerkt om de milieuproblemen aan te pakken via marktconforme maatregelen. Verder worden er voorwaarden geschapen voor een dynamische technologische ontwikkeling, concurrentie op markten en vrije internationale handel. In Europa wordt hierop ingespeeld door de marktwerking te stimuleren en een systeem van economische prikkels te ontwikkelen. Verder wordt de rol van de overheid bij de sociale zekerheid terug gedrongen.

Landbouwbeleid

Het GLB wordt geleidelijk aan afgebroken door in 1996 de interventieprijzen met 10% te verlagen en daarna met 2% per jaar, zodat de bescherming aan de buitengrens in 2015 vrijwel verdwenen is. Verder wordt in 1996 het melkquotum afgeschaft en worden geen producenten-, consumenten- en importsubsidies meer gegeven. Alleen zittende boeren worden voor het inkomensverlies gecompenseerd. De hoogte daarvan wordt vastgesteld op basis van een historische referentie jaar. Dit bevordert de uitstroom van zittende boeren en de schaalvergroting. Dit laatste wordt ook positief beïnvloed door het hoge tempo van arbeidsbesparende technische vooruitgang.

De prijzen tenderen door de afbouw van de protectie naar wereldmarktniveau. Deze komen door de liberalisering van de handel overigens op een hoger niveau te liggen. Bij de uitwerking van het GATT akkoord worden ook de fytosanitaire eisen geüniformeerd en contingenten afgebouwd. De internationale handel heeft daardoor vooral plaats via de prijs/kwaliteitsverhouding. Een remmende factor op de uitbreiding van de internationale handel vormen de hoge energieprijzen, die een gevolg zijn van de wereldwijde energiebelasting.

De internationale handel stimuleert ook de hervormingen in Oost-Europa. Deze landen worden al snel concurrerend voor traditionele onbewerkte producten en kopen dankzij de stijging van het inkomen ook meer producten met toegevoegde waarde. Doordat ook Afrika en Zuid-Amerika meer mogelijkheden voor afzet in Europa krijgen neemt de concurrentie op de bulkmarkten sterk toe en heeft Europa een extra prikkel om zich toe te leggen op kwaliteitsproducten.

Milieubeleid

Ook hier zien we internationale samenwerking bijvoorbeeld ten aanzien van de wereldwijde energiehffing, waardoor in Nederland de gasprijs tussen 1993 en 2015 verdrievoudigt. Ook op Europees niveau is er sprake van een gezamenlijke aanpak met vooral meer marktconforme prikkels. Aanvullend zullen gezondheid, welzijn en natuur duidelijke randvoorwaarden bij de productie gaan vormen. Met betrekking tot natuur en landschap wordt op mondiaal niveau samengewerkt, waarbij een Mondiale Ecologische Hoofdstructuur (MEHS) wordt ontwikkeld.

De rol van Nederland hierbij lijkt op die bij de EEHS. Er zal tot 2015 140.000 ha grond aan de landbouw worden onttrokken (50.000 ha natuurontwikkelingsgebied, 10.000 ha bos en 80.000 ha reservaatgebied) en verder zal voor 100.000 ha een beheersovereenkomst worden afgesloten. Verder ontstaan allerlei regionale natuur- en landschapsorganisaties die marktgericht in natuur en landschap gaan voorzien en met elkaar concurreren om de consumentengulden. De inkomsten worden gebruikt om boeren te betalen voor het leveren van een bepaalde natuur of een bepaald landschap. Op deze wijze wordt nog eens 100.000 ha aan de landbouw onttrokken. Omdat ook de behoefte aan grond voor niet-agrarische doelen zal groeien wordt nog eens 110.000 ha aan de landbouw onttrokken. In dit scenario wordt per jaar 0,85% van de grond aan de landbouw onttrokken.

Pakket milieumaatregelen

Nutriënten

- zie standaardpakket.

Verzuring

- zie standaardpakket

Energie

- CO₂-heffing op wereldniveau;
- stijging energieprijzen met 3,5% tot 2005;
- stijging gasprijzen met 9,5% per jaar.

Gewasbescherming

- standaardpakket +
- regulerende heffing op bestrijdingsmiddelen ten hoogte van 30% van het huidige prijsniveau: deze wordt geïnd bij de levering van gewasbeschermingsmiddelen.

Technologie

In dit scenario is er sprake van een hoog tempo van technologische ontwikkeling, gericht op schaalvergroting en kennisintensieve productie. De kostenverhouding tussen arbeid en kapitaal maakt dat de bedrijven veel aandacht voor onderzoek hebben. Bovendien is de maatschappelijke acceptatie groot. Dit uit zich in een algemene toepassing van biotechnologie gericht op gezondheid en vermindering van de milieubelasting. Ook wordt veel informatietechnologie toegepast, met name ter verbetering van het management en voor ketencoördinatie. De stijging van de melkproductie per koe is gelijk aan die in ER 1,5 tot 1,6%, hetzelfde geldt voor de productiviteitsstijging in de intensieve veehouderij (0,9%)

Arbeid

Door de sterke groei van de wereld economie is arbeid schaars en duur. Hierdoor krijgen mechanisatie en schaalvergroting een extra impuls.

Bijlage 2 Factoren van invloed op de afzet al of niet via de veemarkt

A. Schaalvergroting

De schaalvergroting bij agrarische bedrijven en bij be- en verwerkende bedrijven gaat al jarenlang gepaard met verminderde veemarktaanvoeren. Zowel in de kalfsvleeskolom als in de gespecialiseerde productie van rundvlees is dit de reden, dat deze dieren vrijwel uitsluitend rechtstreeks of via de veehandel aan slachterijen worden verkocht. Ook in de schapensector zijn er een aantal grote slachterijen en zet de schaalvergroting door. In het vorige rapport (LEI Mededeling 435) is het effect van de schaalvergroting op de runder- en schapensector op -1% per jaar geschat. Er zijn redenen dit nu voor de rundveesector hoger in te schatten. Recent is een sanering met 30% van het aantal slachthaken in de runderslachterijen tot stand gekomen.

Door het uitkopen van bedrijven zijn de slachtingen meer geconcentreerd geworden. Op wat langere termijn zal de sterkere marktpositie van de resterende slachterijen leiden tot het versneld ontstaan van directe relaties met veehouders. Wel is duidelijk, dat de betere bezettingsgraad een prijs heeft, namelijk de saneringsheffing sommigen verwachten hierdoor een verslechtering van de concurrentiepositie van de slachterijen. Dit zou kunnen leiden tot minder import en meer levende export. Bij deze export zouden de handelaren meer gebruik kunnen gaan maken van aanvoer op de markt. Het netto effect van de sanering op de veemarktaanvoer zal dan ook beperkt zijn.

Op de melkveebedrijven leidt de schaalvergroting tot een meer planmatige vervanging van oude melkkoeien. Voor de afzet van deze dieren zullen de veehouders meer en meer afspraken met slachterijen maken. De aanvoer van slachtkoeien op veemarkten zal hierdoor gaan dalen. Verder moet er rekening mee worden gehouden, dat in de toekomst een groter deel van de slachtrunderen afkomstig is van kudden, die een rol spelen bij het natuurbeheer. Deze kudden zijn eigendom van publieke organen of grotere private organisaties die zeer waarschijnlijk behoorlijke aantallen dieren tegelijk verkopen en een voorkeur zullen hebben voor directe verkopen aan de slachterij. Zowel de sanering als met name de schaalvergroting bij melkveehouders en de grotere aanvoer van dieren uit natuurgebieden leiden tot een extra vermindering van de veemarktaanvoer van rundvee met circa 0,5% per jaar tot 2005.

B. Herkenbaarheid in de keten

Deze herkenbaarheid krijgt momenteel vooral gestalte middels IKB regelingen. In dat kader worden contracten afgesloten tussen de deelnemers met betrekking tot de levering en afname van slachtdieren. De slachterij treedt daarbij op als regisseur en sluit daarvoor een contract met het PVV. Een onderdeel van de contractuele verplichtingen voor de slachterij, is de controle op de deelnemers, om te zien of ze zich houden aan de afgesproken regels. De boeren ontvangen als ze een contract met de slachterij hebben afgesloten en aan de regels voldoen een IKB-

toeslag op de prijs. Ook veehandelaren kunnen IKB-contracten met het PVV afsluiten. Vanwege de afgesloten contracten en het geringer aantal betrokken schakels is controle op de herkomst en het terugvertalen van bijvoorbeeld informatie over de slachtkwaliteit, beter mogelijk. Dit houdt in dat IKB dieren niet of nauwelijks via veemarkten zullen worden verhandeld. Dat geldt in veel mindere mate voor de dieren waarvoor een lichte regeling op basis van KMM-regeling en herkomstgaranties is overeengekomen.

Recent is hier bij gekomen het voornemen van de EU-commissie over te gaan tot de verplichte aanduiding van de herkomst van het rundvlees ten behoeve van consumenten. De noodzaak de dieren te kunnen traceren die hierdoor ontstaat zal leiden tot extra kosten bij aanvoer op markten, waardoor hun concurrentiepositie verslechtert. Op dit effect wordt onder dierziekte bestrijding verder ingegaan.

De veemarkt zal door de invoering van IKB regelingen in de toekomst bij slachtstieren en -vaarzen en bij slachtlammen en -schapen minder worden ingeschakeld. Voor afgemolken koeien wordt hiervan geen effect verwacht. In alle scenario's is aangenomen, dat de rundvee aanvoer tot 2005 hierdoor per jaar met 1% extra daalt en de schapenaanvoer met 0,5%. Dit verschil vloeit voort uit het feit, dat de IKB/KMM regeling voor runderen reeds geldt en die voor schapen nog niet.

C. Arbeidstijden

Bij de huidige aanvangstijden van de markten kan hiervan een negatieve invloed op de veemarktaanvoer uitgaan. Boeren en veehandelaren zullen steeds minder bereid zijn deze lange dagen te blijven maken. Overigens stuiten andere aanvangstijden vaak op bezwaren van kopers. Daarom wordt uitgegaan van handhaving van deze aanvangstijden en verminderde aanvoeren ter grootte van 1% tot 2005.

D. Ziekte preventie

De ziektebestrijding bij runderen berust op twee programma's. In de eerste plaats 'het reglement bestrijding runderziekten'. Dit is verplicht en heeft betrekking op de ziekten Mond en klauwzeer, Brucellose, Leucose en TBR. Daarnaast is er 'het reglement deelname gezondheidsprogramma's runderen'. Dit opent voor rundveehouders de mogelijkheid deel te nemen en heeft momenteel betrekking op leptospirose (melkersziekte) en IBR. De bedrijven die hieraan deelnemen en vrij van de ziekte zijn, worden gecertificeerd. Ze verplichten zich bij deelname geen fok- en gebruiksdieren te betrekken met een lagere status of die in aanraking kunnen zijn geweest met dieren met een lagere of onbekende status, zoals bijvoorbeeld op veemarkten nu algemeen is. Mocht de veehouder echter toch een dier van onbekende status willen toevoegen, dan dienen de dieren eerst in quarantaine te worden gehouden, tot uit onderzoek is gebleken, dat ze ziektevrij zijn. Inmiddels zijn al enkele duizenden melkveebedrijven vrij van leptospirose. Hun aantal neemt nog steeds toe.

Voor IBR geldt een soortgelijk systeem, met dien verstande, dat via inenting met een markervaccin, verspreiding in het koppel kan worden tegengegaan. Hierdoor is het mogelijk dieren van besmette bedrijven niet geforceerd af te voeren. Dit programma loopt nog niet zo lang en heeft daardoor nog minder deelnemers. De verwachting is, dat mede gezien de

activiteiten op dit gebied in naburige landen ook aan dit programma massaal zal worden deelgenomen. Voor de nabije toekomst zullen soortgelijke programma's worden opgestart voor paratbc en salmonella. Bij al deze programma's staat de eigen verantwoordelijkheid voorop. De ontvanger moet kunnen aantonen, dat de dieren van ziektevrije bedrijven afkomstig zijn (eigen verklaringen). Bij import geldt, dat de verkoper moet instaan voor de herkomst. Wel mag er steekproefsgewijs worden gecontroleerd.

Voor de aankoop van fok- en melkkoeien betekent dit, dat de bedrijven gesloten gaan worden of direct bij bedrijven met bekende status kopen. De aanvoer van deze dieren op veemarkten zal dus tot vrijwel nihil dalen, tenzij op veemarkten de gebruiksdieren met een verschillende status in volledig gescheiden systemen zullen worden verhandeld. Hetzelfde geldt overigens ook voor opvangcentra en veilingen.

Het leptospirose programma's zal veel minder invloed hebben op de dieren bestemd voor het afmelken en voor de afmestbedrijven, omdat deze dieren na een zekere periode uitsluitend voor de slacht weggaan en dan niet meer op andere agrarische bedrijven komen, zodat de status van de dieren niet van belang is. Voor het IBR programma geldt, dat dit vanwege het besmettingsgevaar ook een negatieve invloed heeft op de aanvoer van gebruiksvet voor afmelken en afmesten en mogelijk zelfs voor nuchtere kalveren. Het scheiden van de dieren met een verschillende gezondheidsstatus in tijd of ruimte is zeker tijdens de overgangsperiode tot Nederland geheel vrij is noodzakelijk om de aanvoer op peil te houden.

Te verwachten is, dat tenzij men overgaat op het scheiden van de aanvoer naar gezondheidsstatus, het gebruiksvet (25% van de rundvee aanvoer) van de markt zal verdwijnen. De fokdieren, circa 10% van de gebruiksvet aanvoer, zullen echter ook als Nederland IBR vrij is niet meer via markten worden verhandeld. In het kader van het diergezondheidsbeleid heeft de overheid eind 1998 aangegeven de regelingen rond I&R verder te willen invullen en aanscherpen. Dit omdat de sectoren in het algemeen een te beperkte aandacht aan de veterinaire risico's bij het verzamelen en vervoeren van dieren besteden. Daarin wordt ook aangekondigd, dat op korte termijn de rundersector zal worden doorgelicht, waarna voorstellen zullen worden ontwikkeld om het risico van versleping van dierziekten bij het verzamelen van nuchtere kalveren en op veemarkten te beperken. Dit zou afhankelijk van de precieze invulling kunnen inhouden, dat de verhandeling van nuchtere kalveren via veemarkten met hogere kosten te maken krijgt of belemmert wordt door eisen ten aanzien van reiniging en ontsmetting en hygiëne. Het effect van deze maatregelen is omdat deze nog moeten worden uitgewerkt moeilijk in te schatten en daarom buiten de huidige berekening van de toekomstige aanvoer gehouden.

Voor runderen, inclusief kalveren zijn recentelijk mede in het kader van een EU-verordening een aantal wijzigingen ingevoerd. Daarbij gaat het om een uniek nummer voor alle runderen uit de EU, het melden van elke keer als de dieren een poot aan de grond zetten, het vastleggen van de dag van de verandering en het bij export verplichte paspoort. Deze regeling betekent, dat dieren die op de markt worden aangevoerd gemeld dienen te worden bij het I&R systeem. Door deze regeling nemen de kosten voor transacties via de markt wat toe. Bovendien hebben de markten, gegeven de wens te komen tot geautomatiseerde systemen moeten investeren in scanningapparatuur. De aangescherpte I&R regeling zal naar verwachting maar een beperkte invloed hebben op de aanvoer. Dit effect is in der rapportage niet meegenomen.

Bijlage 3

Tabel B3.1 Veemarktaanvoeren in Nederland gecorrigeerd voor veterinaire maatregelen, schaal, herkenbaarheid en arbeidstijdverkortung

			2005		
			GS	ER	BG
Veterinaire maatregelen runderen a)					
- minimaal	-2%		-5	-7	-7
- maximaal	-25%		-69	-85	-87
Schaalvergroting					
- runderen - minimaal	-10%		-27	-33	-34
- maximaal	-10%		-21	-26	-26
- nuka's	-10%		-41	-50	-51
- schapen	-7%		-28	-44	-23
IKB					
- runderen - minimaal	-3,5%		-10	-12	-12
- maximaal	-3,5%		-7	-9	-9
- nuka's	-3,5%		-14	-17	-18
- schapen	-2%		-8	-12	-6
Arbeid					
- runderen - minimaal	-1%		-3	-3	-3
- maximaal	-1%		-2	-3	-3
- nuka's	-1%		-4	-5	-5
- schapen	-1%		-4	-6	-3
Totale correctie					
- runderen - minimaal			-45	-55	-56
- maximaal			-99	-123	-125
- nuka's			-59	-72	-74
- schapen			-40	-62	-32
Gecorrigeerde totale aanvoer					
- Afname gebruiksvee volgens trend			941	1.262	1.014
waarvan runderen			232	285	291
nuka's			346	425	433
schapen			363	562	290
- Geen gebruiksvee op markt			887	1.204	945
waarvan runderen			178	217	222
nuka's			346	425	433
schapen			363	562	290

a) Bij de bepaling van dit effect is ervan uitgegaan, dat 25% van de rundvee aanvoer uit gebruiksvee bestaat en dat 10% daarvan fokvee is. Deze dieren zullen helemaal van de markt verdwijnen. De overige correcties voor runderen zijn berekend als percentage van de aanvoer minus de minimale respectievelijk maximale correctie.

Bijlage 4

Tabel B4.1 Veemarktaanvoeren in Doetinchem gecorrigeerd voor veterinaire maatregelen, schaal, herkenbaarheid en arbeidstijdverkorting

		2005		
		GS	ER	BG
Veterinaire maatregelen runderen a)	-26,5%	-6	-7	-7
Schaalvergroting				
- runderen	-12%	-2	-2	-2
- nuka's	-10%	-5	-6	-6
- schapen	-7%	-1	-1	-1
IKB				
- runderen	-3,5%	-1	-1	-1
- nuka's	-3,5%	-2	-2	-2
- schapen	-2%	-0	-0	-0
Arbeid				
- runderen	-1%	-0	-0	-0
- nuka's	-1%	-1	-1	-1
- schapen	-1%	-0	-0	-0
Totale correctie				
- runderen		-9	-10	-10
- nuka's		-8	-9	-9
-schapen		-1	-1	-1
Gecorrigeerde totale aanvoer				
- totaal		60	80	72
waarvan runderen		12	16	17
nuka's		38	48	47
schapen		10	16	8

a) Bij de bepaling van dit effect is ervan uitgegaan, dat 26,5% van de rundvee aanvoer uit gebruiksvee bestaat. Deze dieren zullen helemaal van de markt verdwijnen. De correcties voor schaalvergroting, arbeidstijdverkorting en IKB zijn dan ook berekend als percentage van de totale runder en nuka aanvoer exclusief het gebruiksvee.

Het effect van de schaalvergroting zal zijn een verdere daling van de aanvoer voor runderen met 12% en voor nuka's en schapen met 10%. De in 2005 te verwachten aanvoer in Doetinchem zal dan 9 tot 31% lager zijn dan die in 1995. Het toepassen op grotere schaal van IKB-regelingen zal leiden tot een daling van de aanvoer met 3,5% bij nuka's en runderen en met 2% bij schapen. Verder wordt nog een beperkte daling met 1% verwacht van het invoeren van arbeidstijdverkorting. Door deze aspecten zal de marktaanvoer in Doetinchem in 2005 teruglopen met respectievelijk 13 tot 33% en 14 en 33%.